

(PER)DIDELIS PAPRASTO ŽMOGELIO KEISTUMAS

Naujausią Rimanto Kmitos poezijos rinkinį *Švelniai tariant** smagu paimti į rankas: skoningai išleista subtili knyga vilioja atsiversti, o taip padaręs, patenki lyg į gerai pažįstamą, bet jau po kelių puslapių suklusti verčiantį pasaulį.

Šį dvilypį jausmą gerai pagavo dailininkas Edvardas Racevičius. Knygoje *Švelniai tariant* kaip reta darniai sugyvena iliustracijos ir poezijos tekstai. Minimalistiniai piešiniai sutelkia skaitytojo žvilgsnį į kasdienybės detales. Meno objektais čia tampa iki skausmo pažįstami mūsų gyvenimo draugai: peleninė ant širdelėmis išdabintos staltiesės, tarybinės vonios nutekėjimo anga, europinių šiukšlių dėžių trijulė, tamsūs ir šviesūs koridoriai, sujaukta lova ir t. t. Įrėminti iliustracijos statuso, šie objektai verčia į save pažvelgti kitaip, atskleidžia vis naujas savo neįmantrios būties paslaptis. Kažką panašaus junti ir iš pirmųjų rinkinio eilėraščių. R. Kmita kviečia įsižiūrėti į nereikšmingas, visai nepoetiškas mus supančio gyvenimo apraiškas: vabaliukus („aš galvoju, kodėl net *animal chanel* nerodo / štai šitų man nežinomų vabaliukų, kaip jiems sekasi krutėti / ant šito miestelio grindinio tarp šampano, alaus ir degtinės / kamštelių“, p. 9–11), paišiną ir visai nusikalusį mikroautobuso vairuotoją (p. 22), prekybos centro kasininę („sėdi ji / kasoje / vos laikosi / dešimt minučių iki vidurnakčio / išsunkta iki paskutinio / vos kvėpuojanti“, p. 69) ar bandeles su sezamo sėklomis ir vištos blauzdelėmis („aš sėdžiu ant suoloelio katedros aikštėje / aplink visi valgo ledus ir geria kolą / o aš valgau bandeles su sezamo sėklomis ir vištos blauzdeles / nes aš noriu mėsos, o pietaut „kur nors“ neturiu pinigų“, p. 83).

Esu žmogus ir man nesvetima visa, kas žmogiška, – trumpai galima reziumuoti šios poezijos žmogaus laikyseną. Poetas skrupulingai fiksuoja buitiską kasdienybės akimirką. Gal todėl atsisakyta ir eilėraščio, poezijos terminų, o rinkinio pavadinimas ir pačius knygos tekstus eilėmis pavadina tik su išlyga: tai, ką tu, mielas skaitytojau, laikai savo rankose, yra, švelniai tariant, eilės. R. Kmitos poezija „nepoetiška“. Jam įdomus jos paribys, tai, kas tradicinės poezijos paprastai nedomina. *Švelniai tariant* eilėraščio šerdį dažnai sudaro siužeto fragmentas, naratyvumas yra viena ryškiausių R. Kmitos poezijos ypatybių. Koks nors literatūros gurmanas, lyrikai paliekantis kilnesnę misiją, negu kasdienybės istorijų aprašinėjimas, galėtų poetą pasiūsti, švelniai tariant, rašyti ne eilėraščių, bet prozos.

Užtat buitiskomis intonacijomis ir gatvės žargonu į šios poezijos pasaulį įžingsniuoja autentikos jausmas. Eilės čia persilieja į interneto erdvėje egzistuojančius šveplus laiškus („maciau ka tik...“, p. 47) ar dienoraščių intonacijų užrašus, autoironiškus ir labai tikrus. Programiniu gali būti pavadintas ir eilėraštis, kuriame pabrėžiamas šios akimirkos pasaulio tikrumas: „taigi man atrodo, / kad šitame pasaulyje / reikia gyventi šitą gyvenimą, / o kituose kitą, nes gali būti taip, / kad kituose / pasauliuose labai norėsis / gyventi šitą gyvenimą / bet šaukštai jau bus po pietų“, p. 42.

Šioje poeto knygoje labiausiai išsikristalizavęs ir jo (anti)herojus: kiek pavargęs paprastas mirtingasis (p. 9), prastas žmogelis, tapatindamasis su pro šalį slenkančiais valkatomis („Abu barzdoti, nuvargę, / su nešuliais / (o kas gi juose? – blusų pasagėlės juose)“, p. 13). Užsidėjęs naivumo kaukę, šis doras ir atviras gyvenimo stebėtojas įkūnija jau nuo Marcelijaus Martinaičio Kukučio laikų lietuvių poezijoje apsigyvenusį personažą. Kalbantysis kažko vis laukia autobuso stotelėje ar šiaip ant

* Rimantas Kmita, *Švelniai tariant*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2009.

suoliuko, o kad tas laukimas būtų pakeliamas – skaito, stebi ir galvoja apie supantį pasaulį. Svarbiausia šio herojaus veikla ir yra galvojimas: „jo, pagalvojau“ (p. 11), „ir tada aš garsiai pagalvojau“ (p. 16), „nežinau, iš kur ta mintis“ (p. 22), „vis galvojau į kaimą“ (p. 33), „ėmiau galvoti“ (p. 36), „ir pagalvojau“ (p. 64), ir t. t. Šis paprastas žmogelis vienišas, jo nesaisto jokie emociniai ryšiai su artimu, o keletą kartų minima žmona ar mylimoji taip ir lieka bekraujė figūra. Todėl nekeista, kad dažnas šios knygos eilėraštis yra tos pačios situacijos variacija. Galima įsivaizduoti, kad R. Kmita rašo vieną ir tą patį eilėraščių apie ant suolo sėdintį filologą: „aš sėdžiu stotelėje šalia turgaus / ant suolo prie šiukšlių dėžės / ir skaitau straipsnį *haiku ir metų laikai*“ (p. 9), „aš sėdžiu svetimo miesto / autobusų stotyje / skaitau literatūros teoriją / visą dieną sėdžiu ir skaitau / ir laikiu“ (p. 15).

Tik čia reikia suklusti. Poetas nė akimirksniui nepamiršta, ką jis veikia: jis labai sąmoningas pačiam rašymo procesui, tai išduoda nuolat juntama (auto)ironija. Kai trečias eilėraštis iš eilės pradeda ta pačia situacija, antakius kartu su skaitytoju kilstelė ir pats kalbantysis: „sunku tuo patikėti, bet štai aš ir vėl ant suolo“ (p. 17). Atpažįstamas, veik dokumentinis mūsų kasdienybės pasaulis yra pirmasis sluoksnis, kurį peržengęs skaitytojas patenka į poeto visoje knygoje žaidžiamą žaidimą, pristatomą knygos epigrafais. *Visa yra / nėra poezija* – taip trumpai galima perteikti Czesławo Miłoszo (Česlavo Milošo), Wisławos Szymborskos (Vislavos Šimborskos) ir Jano Satunovskio epigrafus rinkinio pradžioje. R. Kmita, vienoje savo esė poeziją vadinantis svetima kalba, kurios reikia nuolat mokytis, šioje knygoje išbando jos ribas: „aš vis galvoju apie tą poeziją, / apie jos kalbą, skirtumus / ir panašumus, pranašumus / ir silpnybes“ (p. 45). *Švelniai tariant* tekstai yra atsigręžę patys į save, juose reflektuojamas rašymo procesas: „galbūt šiandien netgi pirmoji rudens diena, nors vėjo dar nėra, / bet kvapas jau randasi, nedrąsus, kiek nustebęs dėl to, ką čia mato, / sunkiai su kuo nors palyginamas, todėl čia nesukursi metaforos“ (p. 11), o vieni eilėraščiai komentuoja kitus („du postskriptumai“, p. 56). Atrodo, kad poezija gali virsti bet kokia iš kito konteksto atskriejusi frazė, kuri kitų eilėraščių kaimynystėje kartais ironiškai, o kartais labai skausmingai sužiba savo neišsemtomis poetinėmis galimybėmis. Man vienas smagiausių iš tokių eilėraščių perkuria tariamą „Didžiojo lietuvių kalbos žodyno“ pavyzdį:

*oi tenai gėrė trys gėriukėliai
nuo ryto iki vakarėlio
DLKŽ*

*nuog ryto ik vakarėlio
nuog ryto ik vakarėlio
ir ik vėl*

*prašviesėja
(„trys gėriukėliai“, p. 25)*

R. Kmita bando nustatyti poezijos ribų punktyrą (ryški, aiškiai atskirianti linija čia vargu ar apskritai įmanoma). Šis punktyras apibrėžia pavidalą, bet palieka ir daug nepasakyta. Panašiai yra ir su šios poezijos pasauliu: jis atskleistas, tačiau palikta jame rašymo paslaptis tokia nesuvokiama ir tokia žmogiška, kad panašėja į savotišką instinktą rašyti, nebesvarstant nei kaip, nei kodėl. Rašyti, kaip užskliaudžia paskutinis rinkinio eilėraštis:

*vištos koja,
veršiuko akim
(„rašyti“, p. 88)*

Rašyti, nes taip verčia didelis šio pasaulio keistumas, kuris tave apima, atidžiai į jį įsižiūrėjus.

Birutė Mumėnaitė, „(Per)didelis paprasto žmogelio keistumas“, *Metai*, 2009, lapkritis (11), p. 144–146.